

Hniezdenie kane popolavej (*Circus pygargus*) na východnom Slovensku

Breeding of the Montagu's Harrier (Circus pygargus) in Eastern Slovakia

Štefan DANKO

Jána Švermu 1, 071 01 Michalovce, Slovensko; danko@gecom.sk

The species was regularly breeding in the East Slovakian Lowland, north of Senné fishponds Reserve (1–7 pairs, 103–110 m a.s.l.) in 1973–1998; however no breeding was observed there in 1999–2008. In addition, in E Slovakia, there was found breeding nearby the villages Vojnatina and Tibava, in 1974 and 1986. One breeding pair was registered by the Latorica River (1974), one by the village Zemplinske Hradište (1986) and by one near Trebišov in (2001, 2002). Supposed was breeding in several localities across the territory of Medzibodrožie, in NW part of the district Trebišov, in N parts of the districts Michalovce and Sobrance. In case of the Košická kotlina Basin, the last breeding was found in 1974. In the first study years, the species bred in wet sedge meadows (19 nests), later almost exclusively in agrocoenoses, especially wheat (35) and rape (13). The shortest distance between the nests was 35 m. In one year, there were 7 breeding pairs, in free cluster in a rape field. Some data about breeding biology are presented. In 1978, one male was melanistic, two of five young individuals were totally black. The dominant food component was Common Vole, at time of its lack, small song birds, primarily Skylarks. There have been ringed 124 young and 27 adults, the females and young were recovered after several years. One 5-year-old male wintered in Chad; another reached an age of 12 years.

Úvod

Kaňa popolavá (*Circus pygargus*) je v Európe rozšírená ako hniezdič od Portugalska smerom na východ cez Francúzsko a strednú Európu až po Ural. Nehniezdi v severných častiach, najmä na Škandinávskom polostrove a v juhovýchodnej Európe. Najvyššie počty hniezdných párov uvádzajú Francúzsko, Španielsko a Portugalsko, z východnej časti Bielorusko. Údaje z územia Ruska nie sú známe (Krogulec 1997).

Prvý nález hniezda kane popolavej na Slovensku v r. 1895 pri Šamoríne na Podunajskej rovine publikoval Schenk (1930), na tej istej lokalite v r. 1940 Balát (1963). Na Slovensku sú hlavné hniezdné oblasti Podunajská nížina (Šťastný et al. 1987, Danko et al. 1995a), Záhorie (Ferianc 1977, Noga 2004b), Žitavská

pahorkatina v r. 1981 (T. Babó in litt.), Trnavská pahorkatina v r. 1978 (V. Vítáz in Kaňuščák & Matejovič 2008) a v r. 1999 Trnka & Kern (1999). V posledných rokoch druh hniezdi častejšie severnejšie v Nitrianskej pahorkatine (Noga 2004a, Matejovič 2007, Kaňuščák & Matejovič 2008). Ojedinele zahniezdil aj na strednom Slovensku, a to v r. 1965 pri Budči v Pliešovskej kotline neďaleko Zvolena (J. Sládek in Hudec & Černý 1977) a v r. 1997 pri Rapovciach v Lučenskej kotline (Mojžiš 2000).

Na východnom Slovensku je kaňa popolavá pravidelným a početným druhom počas jarnej migrácie, ktorá prebieha veľmi výrazne v druhej polovici apríla. Na rozdiel od jarnej migrácie jesenná je veľmi nevýrazná a existuje o nej pomerne málo údajov podobne ako o hniezdení.

Z publikovaných výskytov druhu v hniezdnom období alebo o jeho hniezdení na tomto území existuje niekoľko údajov (Sládek & Mošanský 1957, Mošanský 1957, 1975, 1978, Bališ 1958, Špaček 1963, Ferienc 1977). Mošanský (1974) hodnotil kaňu populavú ako sporadického hniezdiča v močaristej oblasti stepného a lesostepného pásma východného Slovenska a za obdobie rokov 1956–1963 odhadoval nie každoročné hniezdenie 5–6 párov. Od druhej polovice 70. rokov minulého storočia literárne údaje o hniezdení kane populavej na východnom Slovensku od iných autorov nie sú známe. Jedine autor tohto článku publikoval zo začiatku vo verejnosti nedostupných cyklostylovaných Správach o činnosti Skupiny pre výskum dravcov a sov údaje za roky 1975–1979, ale uvádzali sa len súhrnne za celé Československo bez konkrétnych lokalít a iba počty vajec alebo mláďat a pod.

Cieľom tejto práce je ucelene informovať o hniezdení kaní populavých na východnom Slovensku v období rokov 1973–2008.

Výsledky

Údaje sú zoradené podľa orografických celkov, v rámci nich lokality v abecednom poradí s uvedením kvadrátu Databanky fauny Slovenska a nadmorskej výšky v zátvorke, pozorovania z jednej lokality sú písané chronologicky. Pokiaľ nie je uvedené inak, všetky sú vlastné pozorovania. V texte M označuje samca, F samicu.

Pravdepodobné hniezdenia

Východoslovenská nížina: Bačka (7598, 102), 18. 5. 2002 a 14. 5. 2004 výskyt F (M. Balla); Beša (7497, 105), 16. 5. 2003 pozorovaná F (M. Balla); Čelovce (7495, 160), 6. 7. 1989 lietala F pri majeri Čelovský dvor; Čičarovce (7498, 100), 30. 5. 2003 výskyt F (M. Balla); Čierne Pole (7498, 110), 13. 6. 1983 pozorovanie M; Egřeš (7395, 150), 23. 5. 1979 lietala dospelý M pri majeri Čalovka; Gajdoš (7298, 110), 19. 5. 2001 lietala F nad poľom; Horovce (7296, 110), 29. 5. 1998 prelet samca nad štátnou cestou Košice–Michalovce; Hrčel' (7496, 125), 20. 5. 2003 pozorovaný M (M. Balla);

Ižkovce (7497, 102), 17. 6. 1980 pozorovaný M (H. Matušik); Jovsa (7198, 120), 13. 5. 1986 sa 3 M a 2 F správali ako na hniezdisku; 7. 7. 1990 lovili južne od dediny immat. M a F; 22. 5. 1991 pozorovaná F a 1. 6. 1991 lietala nad lúkami pár; 13. 5. 1995 tu lietala F; Krčava, tehelná (7299, 125), 18. 5. 1997 pozorovaný M; Kristy (7399, 105), 19. 5. 1991 pozorovaná F; Leles (7598, 102), 24. 5. 2000 výskyt M; Malý Kamenec (7696, 105), 14. 5. 2002 pozorovaná F (oba M. Balla); Maťovské Vojkovce (7498, 110), 14. 5. 1995 pozorovaná F; Orechová (7399, 120), 4. 8. 2000 naháňalo 8 jedincov (dospelé i mladé vtáky) nad poľom jastraba (*Accipiter gentilis*); Plešany (7597, 110), 25. 7. 1985 letel M smerom na Kráľovský Chlmec (V. Sviečka); Senné (7398, 100), 5. 6. 1974 lietala pár pri kanáli Čierna voda; 28. 5. 1990 sa zdržiavala jedna F na pokosenom d'atelinisku pri agroletisku; Stankovce (7296, 140), 24. 5. 1991 pozorovaná F; Strážne (7697, 105), 22. 5. 2003 výskyt F (M. Balla); Svätuš (7399, 105), 3. 6. 1986 lietala pár nad okolitými lúkami; Tibava (7299, 125), 3. 7. 1983 lietala M nad obilným poľom; 13. 5. 1990 medzi ňou a Orechovou lovili 2 F; 16. 6. 2001 – 1 M; Trebišov, poľnohospodársky dvor Olšina (7396, 100), 28. 5. 1991 pozorovaná F; Medzi Trebišovom a poľnohospodárskym dvorom Čeriaky 20. 5. a 9. 6. 1998 lietala F (oba M. Balla); Trnava pri Laborci (7197, 155), 24. 5. 1988 pozorovaná F; Tušice (7296, 110), 22. 5. 1997 lovila jedna F nad poľom; Úbrež (7298, 120), 17. 5. 1998 lietala samec západne od lesa Karná; Véc (7596, 105), 13. 7. 1982 pozorovaná F (M. Strnad); Veľký Kamenec (7696, 102), 19. 5. 1997 pri močiari Veľká Krčava bola F; Viničky (7696, 102), 26. 5. 2000 bol prítomný M; Vojany (7497, 102), 13. 6. 1989 – pozorovaná F; Vojčice, poľnohospodársky dvor Bisce (7396, 105), 27. 5. 1991 pozorovaná F (všetko M. Balla); Výšná Rybnica (7199, 200), 1. 6. 1991 výskyt F; 21. 7. 1993 boli 2 F južne od JRD; Zemplínska Široká (7397, 104), 2. 6. 1983 lietala F nad poľom pri ošipárni; Zemplínske Hradište (7496, 100), 11. 5. 2001 lietala F, 23. 6. 2001 prelet M s potravou smerom na Dolné lúky; Zemplínske Jastrabie (7496, 120), 12. 5. 1994 dva razy pozorovaný samec; Zemplínsky

Klečenov (7496, 120 m n. m.), 29. 6. a 3. 7. 1966 – pozorovaný 1 ex. **Košická kotlina:** Buzica (7492, 190), 18. 5. 1968 pozorovanie F; Čaňa (7393, 170), 11. 8. 1973 boli 2 dospelé M nad poliami; Nižná Myšľa (7394, 180), 25. 5. 1986 lietala F pri sútoku Torysy s Hornádom; Perín (7493, 200), 18. 5. 1999 výskyt samice; Seňa (7493, 170), 23. 8. 1998 boli 2 ad. a juv. v lucerne (J. Mihók); Šemša (7392, 300), jún 1985 pozorovaný pár, 24. 5. 1986 staval samec hniezdo, prítomná aj samica, ale neskôr sa z lokality vytratil (J. Lipták).

Hniezdenia

Najznámejším hniezdiskom kaní popolavých na východnom Slovensku je územie okolo obce Blatné Remety a neskôr pri obciach Blatná Polianka (7398), Bunkovce, Blatné Revištia, Vyšné Revištia a Fekišovce, z ktorých všetky až na Blatnú Polianku sa nachádzajú v kvadráte 7298. Toto územie ako hniezdisko druhu som objavil v r. 1973 a odvtedy som vykonával na ňom pravidelný výskum. V prvých rokoch hniezdili kane popolavé v ostricovej lúke severne od NPR Senné-rybníky a východne od Čiernej vody pri Blatných Remetoch. V r. 1973 tu našli miestni poľovníci dve hniezda, v ktorých boli 4 vajcia a 4 mláďatá. V r. 1974 v druhej polovici mája tu boli 3 samce. Koncom mája boli v dvoch hniezdach násady, ktoré v priebehu júna zaplavila voda. Koncom mája 1975 boli na lúke tri hniezda s násadami, v ktorých sa liahli mláďatá v druhej polovici júna. Jedno hniezdo kane zanechali z neznámych dôvodov, v dvoch prebehlo úspešné hniezdenie aj vďaka ich označeniu a obkoseniu. V r. 1976 hniezdili na lúke 4 páry, z ktorých 3 mali 17. 6. ešte násady, v štvrtom už boli mláďatá. Hniezda sa označili, z ktorých jedno kane zanechali a z ostatných 3 vyleteli mláďatá. V r. 1977 kane lúku neobsadili, ale zdržiavali sa 2 páry v susednom láne pšenice. V r. 1978 bola lúka zase neobsadená a kane zahniezdili v láne repky pri Blatných Remetoch, v tom roku v najvyššom počte 7 párov vo voľnej kolónii. Žatva repky prebehla až 28. 7., kedy boli už všetky mláďatá letuschopné a preto sa hniezda nemuseli obkásať. V r. 1979 zahniezdil jeden pár v pšenici juhovýchodne od

iňáčovských rybníkov pri Blatnej Polianke. V lúke pri Remetoch boli 27. 6. v jednom hniezde 4 vajcia a hniezdili tu asi ešte 2 páry. V r. 1980 sa zdržiaval jeden pár pri rybníkoch a jeden na lúkach, hniezda sa nenašli. V r. 1981 boli kane zase na lúkach. Našli sa dve hniezda, z ktorých vyleteli mláďatá. V r. 1982 na lúkach a aj v ich širšom okolí kane pravdepodobne nezahniezdili, v máji počas kontrol sa nevyskytovali. V r. 1983 lúky boli neobsadené a kane po prvý raz zahniezdili na poli pri Blatných Revištiach. Našlo sa jedno hniezdo a druhé sa predpokladalo. V r. 1984 hniezdisko kane neobsadili. V r. 1985 zahniezdili 2 páry pri Blatných Remetoch-Ruskej kolónii a 2 páry pri Blatných Revištiach. V r. 1986 bol jeden pár v repke pri Blatných Revištiach. V r. 1987 sa 19. 5. zdržiavali min. 3 páry pri Blatných Revištiach a v ten istý deň boli 2 samce pri Blatných Remetoch. Hniezdo sa v tom roku nehládalo. V r. 1988 po prvý raz obsadili kane pole medzi Blatnými Remetami-Ruskou kolóniou a Bunkovcami, 9. 6. tu lietali 2 samce s potravou, ktorú nosili samiciam sedi- acim na násadách. Ďalší pár hniezdil v lúke. V r. 1989 mal jeden pár hniezdo na poli pri Blatných Remetoch a dva pri Zemplínskych Revištiach. V r. 1990 hniezdili 4 páry v poli pri Revištiach. V r. 1991 mal jeden pár hniezdo v pšenici pri Revištiach, pri Ruskej kolónii mali hniezda 3 páry v repke. Piatemu páru zničili hniezdo jeho vykosením v lúke. Rok bol neúspešný. Pri kontrole dňa 3. 7. sa zistilo, že v repke v jednom hniezde nedošlo k vyliahnutiu mláďat, v druhom bolo roztrhané mláďa a v treťom ležala ťažko poranená samica (súboj s iným dravcom?), ktorá po dvoch dňoch uhynula. V r. 1992 mali 4 páry hniezda v pšenici pri Zemplínskych Revištiach a jeden v lúke západne od JRD, ktoré sa ale zničilo pri kosbe, lebo sa nestihlo jeho označenie. Hniezda v pšenici sa označili a počas žatvy obkosili, zo všetkých vyleteli mláďatá. V r. 1993 hniezdilo 5 párov pri Revištiach, 4 na jednej parcele pšenice a jeden na inej, ale ten sa zistil až po žatve. Ostatné hniezda sa označili a obkosili. V r. 1994 hniezdili 4 páry pri Revištiach, 3 v jednej parcele pšenice, štvrtý v inej. Pre silné poľahnutie pšenice boli 2 hniezda veľmi viditeľné, takže úspešné boli len 2 hniezda, ostané

Obr. 1. Tri obkosené hniezda v ostricovej lúke
(Foto: Š. Danko).

Fig. 1. Three conserved nests in mowed sedge meadow
(Photo by Š. Danko).

boli zničené asi predátormi. V r. 1995 zahniezdil jeden pár pri Bunkovciach (ale 13. 5. tu naraz lietali 4 samice), 1 pár pri Revištiach a 2 páry pri Fekišovciach. Priebeh a výsledok hniezdenia sa nesledovali. V r. 1996 sa začiatkom mája zdržiavali 2 páry kaní popolavých len pri Blatných Remetoch, ale 10. 7. pri zameriavaní hniezd sa našlo len jedno v poraste viky. Mláďatá z neho vyleteli ešte pred žatvou. V r. 1997 hniezdili pri Revištiach 2 páry v pšenici a jeden pár v uzavretom areáli zanechaného poľnohospodárskeho dvora v žihľave. Všetky 3 úspešne vyviedli mláďatá. Rok 1998 bol posledným rokom, kedy hniezdili na tomto hniezdisku. Pri Fekišovciach sa zdržiavali 3 páry v pšeničnom poli, ale hniezdenie pre veľmi daždivé počasie bolo neúspešné. Hniezda zaplavila voda. To isté bolo s párom pri Revištiach. V rokoch 1973 až 1998 na hniezdisku Blatné Remety a širšom okolí ročne hniezdilo alebo sa predpokladalo hniezdenie 0–7 párov (priemerne 3). Od r. 1999 do roku 2008 včítane už kane na tomto hniezdisku z neznámych príčin nehniezdili.

Mimo tohto hniezdiska sa zistilo hniezdenie kane popolavej aj na iných lokalitách Východoslovenskej roviny. V r. 1974 zahniezdil jeden pár na lúke južne od Vojnatiny (7299). Pár staval hniezdo 24. 5., v ktorom boli 29. 5. dve vajcia. Nasledujúci deň sa hniezdo obkúsilo, ale hniezdenie skončilo neúspešne. Na tomto hniezdisku v r. 1986 bližšie ku Tibave

hniezdil jeden pár v láne pšenice, kde 3. 6. sa zaznamenalo päť vajec. Hniezdo bolo neskôr niečím zničené. Druhý pár mal hniezdo v láne repky, kde boli 7. 7. štyri mláďatá, ktoré neskôr úspešne vyleteli. Je možné, že tu hniezdil ešte jeden pár, lebo 17. 6. lietali nad poľom 3 samce. V r. 1974 sme s J. Mihókom našli ďalšie hniezdo na okraji močiara pri Kamennej moľve (7597) neďaleko Brehova, v ktorom bolo 5 vajec. V polovici júna ho ale zatopila voda. Hniezdenie v okrese Trebišov zistil E. Hrtan st. v r. 1986 pri Zemplínskome Hradišti (7496). Medzi Zemplínskym Hradištom a Trebišovom (7496) vykosi 16. 7. 2001 hniezdo s dvomi mláďatami a v lete r. 2002 priniesli posekané nelietajúce mláďa z poľa pri lese Čongov (7496, 110) juhozápadne od Trebišova (M. Balla).

Poznatky z biológie

Kaňa popolavá je prísne sťahovavým druhom vtáka. Na jar k nám prilieta v apríli. Najskorší záznam mám v jednom prípade z 9. 4. a v dvoch z 10. 4. Vždy sa jednalo o samce. Hlavný ťah ale prebieha v druhej polovici apríla s maximom pozorovaní medzi 17.–23. 4. Severnejšie populácie prelietajú aj cez Vihorlatské vrchy. Jeden samec preletoval aj samotný vrchol Vihorlatu 28. 4. 1983. Prilet párov na hniezdisko je koncom apríla a začiatkom mája, aj keď niekedy je ťažko posúdiť či sa jedná už o usadené alebo ešte preletujúce jedince. Nad lúkami pri Blatných Remetoch boli 29. 4. 1974 dva samce a samica, 27. 4. 1975 dva samce, 30. 4. 1980 boli 2 páry nad hniezdiskom pri Blatnej Polianke, 3. 5. už niesol samec korisť pre samicu. Po prilete na hniezdisko samec vykonáva svadobné lety, ktoré pozostávajú z vykrúženia do výšky a spúšťania sa dole v rôznych vývrtkách, pričom sa ozýva „kjek-kjek-kjek“. Často počas hier samec imituje napádanie samice. Svadobné lety robí aj v čase mláďat. Hniezdný biotop v prvých rokoch pozorovania tvorili lúky, neskôr polia. V kosnej lúke pri Vojnatine hniezdne spoločenstvo tvorili najmä *Phasianus colchicus*, *Perdix perdix*, *Saxicola torquata* a *Alauda arvensis*. Vo vlhkých ostricových lúčach hniezdili spolu s *Asio flammeus*, v repke boli časté *Acrocephalus palustris*. Celkove som

našiel 35 hniezd v pšenici, 19 v lúke, 13 v repke a po jednom vo vike, žihľave a na kraji močiara. Prvé pozorovanie stavby hniezda mám z 5. 5. 1974, kedy samec niesol hniezdny materiál v pazúroch, inokedy niesol samec hniezdny materiál 15. 5. 1979. Jedna samica stavala hniezdo 19. 5. 1991. Stavba pozostáva zo suchej trávy, slamy alebo stebiel rôznych bylín. Hniezda mali v dvoch prípadoch vonkajší priemer 40 cm, kotlinky v troch prípadoch mali priemery 2×15 a raz 14 cm a ich hĺbky boli 3,5, 4 a 4,5 cm. V niektorých rokoch viac párov hniezdilo pomerne blízko seba. Napr. 4 hniezda v r. 1976 na lúke pri Blatných Remetoch boli vzdialené od seba 35, 41 a 100 m (obr. 1). Na spôsob voľnej kolónie hniezdilo aj 7 párov v láne repky v r. 1978 pri Ruskej kolónii. Pre obtiažnosť pohybu v poraste repky sme od merania vzdialeností upustili. Počas pozorovania kolónie z úkrytu pri jednom hniezde bolo zjavné, že v nej bolo viac samíc ako samcov, pretože na prílet jedného s potravou reagovalo viac samíc. Znášať začínajú v druhej polovici mája. Najskorší záznam mám

z 27. 5. 1975, kedy už bolo v hniezde 5 vajec. Ak zoberieme do úvahy, že sú znášané v priemere v intervaloch 2 dní, tak začiatok znášania pripadá najneskôr na 17. 5. za predpokladu, že boli úplne čerstvé. Najčastejšie sú znášky so 4 a 5 vajcami (39 resp. 37%), trojkusové tvorili 23%. Výnimočne bola jedna znáška 6 vajec v r. 1992, z ktorej vyletelo všetkých 6 mlád'at (tab. 1 a obr. 2). Zo zistených 226 vajec 15 bolo neplodných (6,6%). Priemerné hodnoty ich rozmerov boli 41,4×33,1 mm, minimum 38,8×33,2 resp. 42,2×33,1 mm, maximum 46,8×35,6 resp. 43,6×36,4 mm (n = 22 vajec). V r. 1985 sa dali 3 vajcia na rozbor za účelom zistenia prítomnosti a množstva cudzorodých látok. Výsledné hodnoty v ppm boli nasledovné: HCB = 0,180–0,246, α HCH = 0,000, γ HCH = 0,010–0,024, β HCH = 0,170–0,231, DDE = 2,230–2,360, DDT = 0,02–0,05, PCB = 0,360–0,610.

Všeobecne sa udáva, že dĺžka inkubácie trvá 4 týždne. Mlád'atá sa liahnu približne v polovici júna. Najskôr sme zistili 17. 6. 1976 päť „dost'

Obr. 2. Výnimočným javom je 6 mlád'at v hniezde kane popolavej (Foto: Š. Danko).
Fig. 2. Six young in the Montagu's Harrier nest is seldom (Photo by Š. Danko).

veľkých“ mláďat, alebo 19. 6. 1975 staré 2–10 dní. V súvislosti s hniezdením druhu na zemi pôsobí na jeho priebeh veľa negatívnych faktorov: v mokrých rokoch bývajú zaplavené vodou, ničia ich predátori (hlavne líška), hniezda na lúkach bývajú vykosené v čase násady alebo v obilí či repke v čase ich žatvy. Samica sadá na znášku hneď po znesení prvých vajíčok, a tak sa mláďatá liahnu postupne, čím v priebehu výchovy často hynú tie najslabšie jedince a pod. Preto bola aj najvyššia frekvencia prípadov neúspešných hniezdení (37,8%). Najčastejšie vylieli 3 (19,3%) a 4 (17,5%) mláďatá. Príčiny neúspešných hniezdení boli v 13 prípadoch neznáme, najmenej 4× sa hniezda vykosili, 3× ich zatopila voda, po jednom prípade zanechali znášku pre obkosenie a niečo roztrhlo všetky mláďatá. Ďalšie straty boli úhyn mláďat na hniezdach alebo po ich rozlezení z hniezda. Na hniezde sedí len samica, na krátku chvíľu ju občas vymení samec v čase, keď samica konzumuje prinesenú potravu. O potravu sa stará len samec. Pri prilete s korisťou prelieta nad hniezdom za tichého ozývania sa „ťok, ťok, ťok“. Samica odpovedá silným písikaním „psíííú, psíííú“ a vylieta za samcom. Po krátkom lete podlieta samca, ktorý v tom momente vypustí korisť, a samica ju bleskurýchle preberie. Ak samica zožerie sama ulovenú korisť, pri návrate na hniezdo prináša stále hniezdny materiál v zobáku. Samec prináša korisť na hniezdo zriedkakedy, ak tam nie je prítomná samica. Ako pozorovacie stanovište v okolí hniezda využívajú prítomnosť vyvýšených miest ako stohy slamy, betónové skruže, drevené alebo kovové značky na poliach, suché konáre krov a pod. V prípade ich absencie využívajú na odpočinok časti poľa s poľahnutým obilím. Hniezdisko si strážia a preletujúce dravce v okolí (myšiaky, kane močiarny, jastraba veľkého, orla kráľovského) ihneď odháňajú. Naopak napádali ich sokoly myšiare,

asi za účelom kleptoparazitizmu a v jednom prípade útočil na samicu kane popolavej sokol lastovičiar.

Počas fotografovania jedného hniezda v r. 1978 sme zistili, že samec bol melanistický (obr. 3). Pár mal 5 mláďat, z ktorých tri mali biely páperček a dva tmavosivý, všetky v záhlaví s bielou škvrnou. Neskôr po vyperení boli obe mláďatá úplne čierne. Pred opustením hniezda však obe z neznámych príčin uhynuli. Počas pozorovania hniezda sme zistili, že samica premiestňovala mláďatá v hniezde prenášaním v zobáku. Vylietané mláďatá preberali prinášanú potravu vo vzduchu, podobne ako samice, letuschopné sú už v druhej polovici júla.

Po vyhniezdení kane popolavé pomerne rýchle opúšťajú hniezdisko, ktoré býva v druhej polovici augusta už prázdne. Jesenný odlet a ťah je oproti jari veľmi nevyrazný a existuje z nich len málo údajov. Na lokalite východne od rezervácie Senné–rybníky sa nachádza veľká plocha, na ktorej majú koncom augusta a začiatkom septembra nocovisko hlavne kane močiarny, ale spolu s nimi sa tu zdržiavajú aj kane popolavé. Viac údajov o tom mali východočeskí kolegovia, ktorí chodili na lokalitu za bahniakmi, ale od r. 1974 odchytili aj dravce pomocou preparátu výra. Takéto zhromaždenie kaní pozorovali napr. 5.–10. 9. 1974, 8.–13. 9. 1975, 13.–16. 9. 1976, 22. 8. 1977 krúžilo nad výrom cca 30 ex. kaní močiarnych spolu s niekoľkými popolavými, 24. 8. 1977 krúžilo okolo výra min. 6 ex., 23.–25. 8. 1983 (24.8. krúžilo nad výrom min. 12 ex. popolavých), 3.–10. 9. 1994 – 6 ex., väčšinou mladé vtáky a 26. 8. 1995 bolo na nocovisku 14 jedincov (T. Diviš, V. Koza & P. Žďárek in litt.). 14 jedincov na nocovisku zistil začiatkom augusta aj A. Wieland (in litt.). Zo septembrových dátumov mám 13 údajov, prvý z 2. 9. 1975, kedy sa vyskytvalo viac jedincov a posledný z 21. 9. 1979, kedy tam bol jeden mladý vták. Väčšina pozorovaní je od

Tab. 1. Počet vajíčok v plných znáškach a počet vylietených mláďat kane popolavej na východnom Slovensku.
Table 1. Number of eggs in full clutches and number of fledged young of the Montagu's Harrier in Eastern Slovakia.

Vajcia / Eggs	-	1	2	3	4	5	6
n	-	0	0	12	21	20	1
Vylietené mláďatá / Fledged young	0	1	2	3	4	5	6
n	21	2	9	11	10	3	1

Obr. 3. Melanistický samec kane popolavej na hniezde (Foto: Š. Danko).
Fig. 3. Melanistic male of Montagu's Harrier at the nest (Photo by Š. Danko).

Blatnej Polianky. Mimo tejto lokality 5. 9. 1969 bol starý samec medzi obcami Gomboš a Perín (7493) a 13. 9. 1992 mladý vták pri Horovciach (7296). Začiatok ťahu dospelých vtákov zo severu začína asi koncom augusta, keď 27. 8. 2002 letel na juh jeden dospelý samec pri obci Kružlová (6695). Zaujímavý údaj z jesenného ťahu zistil M. Balla (in litt.), keď 3. 10. 2008 mu doniesli čerstvo postreleného vtáka od Malčíc (7497) a v ten istý deň pozoroval medzi Malčicami a Kačanovom ešte ďalšie 3 mladé jedince a pri Iňačovských rybníkoch pretiahol 6. 10. 2008 na juh 5 kaní popolavých.

Hlavnou zložkou potravy kane popolavej na východnom Slovensku boli hraboše poľné (*Microtus arvalis*). Veľakrát som pozoroval samce s hrabošmi pri nosení potravy pre mláďatá. Priamo na hniezdach, pozorovaním počas fotografovania alebo vo vývržkoch (7. 7. 1986 som zozbieral 9, ktoré mali rozmery od 27–65×15–20 mm) bolo 11 hrabošov, 6 neurčených malých spevavcov (hlavne v r. 1978, kedy bolo málo hrabošov), 5 juv. škovránkov

(*Alauda atrvensis*), 2 ryšavky (*Apodemus* sp.), 2 jašterice (*Lacerta agilis*), 1 mladý zajac (*Lepus europaeus*) a chrobáky (Coleoptera). Zaujímavý spôsob chytania hmyzu som zistil 22. 8. 1988 pri Iňačovciach. Na dne vypusteného a suchého rybníka chodil mladý vták, ktorý občas podrepmi búchal bruchom o zem. Pravdepodobne týmto spôsobom vyhánal zo škár popraskaného suchého bahna hmyz, ktorý potom rýchle zbieral zobákom alebo sa pokúšal chytiť do pazúrov. Dňa 28. 7. 1993 som pozoroval dospelú samicu, ktorá ulovila a zožrala kobyľku zelenú (*Tettigonia viridissima*).

Celkove som okružkoval 120 mláďat na hniezdach a 10 dospelých vtákov, z toho 9 samíc a 1 samca. Okrem toho v rokoch 1977–1995 odchytili východočeskí ornitológovia spolu 16 jedincov. Štyri mláďatá okružkoval S. Příbyl a dospelého samca H. Matušík, čo je spolu 151 označených jedincov. Z dospelých vtákov sme chytali spočiatku samice na hniezdach. Pri výlete sme ich priklopili sieťou 1×1 m, pripevnenej na dlhšej tyči, neskôr odchytom do siete pomo-

Obr. 4. Záchrana hniezd kaní popolavých počas žatvy obilia (Foto: Š. Danko).
 Fig. 4. Protection of the Montagu's Harriers' nests during crop harvest (Photo by Š. Danko).

cou preparátu výra. Odchytené dospelé jedince sme spravidla merali. Dva dospelé samce mali dĺžku krídla 358 a 372 mm, chvosta 230 a 240 mm. U jedného mal behák 59 mm a zobák od ozobia 15 mm. Zo 14 samíc boli dĺžky krídel medzi 362–390 mm, v priemere 376 mm. Dĺžky chvosta 11 samíc mali 225–260 mm, v priemere 240 mm. Beháky 9 samíc mali 58–65 mm, v priemere 63 mm. Zobáky 7 samíc mali 16,0–17,2 mm, v priemere 16,7 mm. Päť samíc vážilo od 320 až po 370 g.

Z krúžkovaných jedincov v okolí Blatných Remiet sme získali niekoľko spätných údajov, viazaných na hniezdenie druhu. Samica označená ako mláďa v r. 1981 hniezdila po 4 rokoch na mieste vyliahnutia. Dospelá samica odchytená v r. 1981 na hniezde opakovane hniezdila na tej istej lokalite v r. 1985 a 1991, ale v tom roku sa našla silne poranená na hniezde (pravdepodobne po útoku jastraba alebo kane močiarnej) a uhynula. Vernosť k hniezdisku potvrdila aj iná samica, označená v r. 1987 a na tom istom mieste hniezdila v r. 1992. Samec okružkovaný ako mláďa na hniezde bol postriešaný takmer po 12 rokoch 11 km od miesta označenia pri Tibave. Zo zimovania je len jeden údaj, kedy päťročného samca zastrelili koncom marca 1981 v republike Čad v Afrike. Jeden spätný údaj je k dispozícii aj zo západnejšieho územia. J. Lengyel (in litt.) okružkoval jedno mláďa 5. 7. 1997 pri Rapovciach v okrese Lučenec a o rok neskôr ho kontroloval P. Pavelčík na

Južnej Morave pri Vlčnove v okrese Uherské Hradiště.

Diskusia

Z údajov ťahu najskorší jarný prílet 10. 4. 1962 od Senného uvádza Mošanský (1975), najneskorší výskyt 13. 9. 1956 v Ždani (Mošanský 1978). Na západnom Slovensku ju zistili 9. 4. 1997 pri Brunovciach (Kaňuščák & Matejovič 2008). V druhej polovici septembra zistili kaňu popolavú aj na Záhorí 20. 9. 1993 (Noga 2004b). V literatúre sa spomínajú aj výskyty z neskorých jesenných a zimných mesiacov, čo považujeme za zámenu s kaňou sivou. V Nitrianskej pahorkatine zistili Kaňuščák & Matejovič (2008) znášanie vajíčok už začiatkom mája, 13. 5. bolo v hniezde už 5 vajíčok. Na východnom Slovensku to bolo spravidla neskoršie. Výskyt 6 vajíčok v hniezde je vzácny. Členovia Skupiny pre výskum dravcov zistili po jednom takom prípade v r. 1978, 1989 (vyliahli sa len 3 pulli) a 1990, vylтели z nich len 3 mláďatá. Inde ale 6 vaječné násady nie sú až také zriedkavé. V Nemecku na jednom území zistili z 92 násad 5×6 vajíčok (Glutz von Blotzheim et al. 1971). Vývedenie 6 mláďat je ešte vzácnejšie. Okrem nášho prípadu sa publikoval ešte jeden údaj z r. 2007, zistený B. Matejovičom na západnom Slovensku (in Noga 2008). V Maďarsku zistili v jednom hniezde 6 mláďat, ale pre hrozbu žatvy ich 8. 7. 1983 vybrali, odchovali a všetky 27. 7. úspešne vypustili (Balázs 1984).

Hniezdenie vo voľnej kolónii zistil v r. 1981 pri Slažanoch T. Babó (in litt.), kde bolo 5 párov v 47 ha pšeničnom poli v nadmorskej výške 210 m. Hniezdenie v močiari v poraste pálky zistil na Záhorí A. Kürthy (in Noga 2004b). Stanovištia na odpočinok alebo sledovanie hniezda spomínajú aj iní autori. Zvláštnosťou bolo sadanie samice na drôty el. vedenia pri Zbehoch (Kaňuščák & Matejovič 2008). Melanizmus samice tohto druhu zistil v r. 1994 na Záhorí A. Kürthy (in Noga 2004b). O občasnóm výskyte tejto farebnej aberácie sa zmieňujú aj Hudec (1977) a Glutz von Blotzheim et al. (1971). Úplne tmavého jedinca pozoroval v Anglicku v r. 1982 Everett (1991). Podobne ako v našom

případe zimovanie jedinca v 5. roku života zis-tili v Čade v Afrike, ktorého pôvodne označili v Nemecku. V súvislosti s vekom najvyšší (8 rokov) spomínajú Glutz von Blotzheim et al. (1971). Náš dosiahol 12 rokov. Najstarší v Európe, z Nemecka, je 16 ročný (<http://www.euring.org>).

Zhrnutím údajov na záver možno povedať, že kaňa popolavá je aj v súčasnosti na východnom Slovensku pravidelným transmigrantom v jarnom období. Minimálne od r. 1973 do r. 1998 hniezdila pravidelne severne od NPR Senné-rybníky od Blatných Remet až po Fekišovce. Od r. 1999 až do 2008 už na tomto území z neznámych dôvodov nehniezdi. V rokoch 1974 a 1986 hniezdili pri Vojnatine a Tibave. Z ne- publikovaných údajov mimo toho sporadicky hniezdi aj v okrese Trebišov, kde sa zistilo v rokoch 1986, 2001 a 2002. V Medzibodroží hniezdil 1 pár v r. 1974 pri Brehove.

Počas sledovania hniezdenia kaní popo- lavých je potrebná dôsledná ochrana hniezd. Zamerané hniezda sme označili vbitím drevené- ho kola asi 2 m od hniezda, ku ktorému sme pre lepšiu orientáciu z diaľky priviazali drôtom kus zeleného konára (obr. 4). Je potrebné skontak- tovať majiteľa pozemkov, najlepšie agronóma a dohodnúť termín a spôsob obkosenia hniezd. V čase násady v lúkach niektoré samice si na to zvykli, niektoré v dôsledku toho hniezdo zanechali. Častejšie sa ale zachraňujú hniezda počas žatvy obilnín alebo repky ponechaním časti nepokoseného porastu, čím sa zachráni podstatná časť mláďat. Nevýhodou je, že takéto hniezda môžu ľahšie nájsť lišky alebo túlavé psy. O. Suchý (in litt.) radil použiť v blízkosti hniezd chemikálieu Carbolineum ako pachový odpudzovač predátorov (lišky, kuny, psy), čo sme úspešne využili v r. 1993.

Pod'akovanie

Za poskytnutú pomoc pri hľadaní hniezd a prácach v teréne ďakujem priateľom M. a J. Riníkovcom a J. Mihókovi.

Literatúra

BALÁT F. 1963: Ptačí fauna Žitného ostrova. — Biol. práce 9 (7): 1–84.

- BALÁZS T. 1984: Hamvas rétiheja (*Circus pygargus*) fiókák megmentése. — Madártani Tájékoztató július – szeptember: 150–151.
- BALIŠ M. 1958: Príspevok k poznaniu avifauny močiarov v okolí Kráľovského Chlmca. — Prírodovedný sborník Slovenského múzea 4: 42–69.
- DANKO Š., DAROLOVÁ A. & KRISTÍN A. 2002: Rozšírenie vtákov na Slovensku. VEDA, Bratislava.
- DANKO Š., CHAVKO J. & KARASKA D. 1995a: Správa o činnosti Skupiny pre ochranu dravcov a sov SOS za rok 1993. — Buteo 7: 109–121.
- DANKO Š., CHAVKO J. & KARASKA D. 1995b: Správa o činnosti Skupiny pre ochranu dravcov a sov SOS za rok 1994. — Buteo 7: 132–148.
- DANKO Š., KARASKA D. & CHAVKO J. 2000: Správa o činnosti Skupiny pre ochranu dravcov a sov Slovenskej ornitologickej spoločnosti za rok 1995. — Tichodroma 13: 227–250.
- EVERETT M. J. 1991: Melanistic Montagu's Harrier. — British Birds 84: 438–439.
- FERIANC O. 1977: Vtáky Slovenska I. — SAV, Bratislava.
- GLUTZ VON BLOTZHEIM U. N., BAUER K. M. & BEZZEL E.: Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 4. — Akademische Verlagsgesellschaft, Frankfurt am Main.
- HUDEC K. & ČERNÝ W. 1977: Fauna ČSSR 21. Ptáci – Aves II. — Academia, Praha.
- KAŇUŠČÁK P. & MATEJOVIČ B. 2008: Výskyt a hniezdenie kane popolavej (*Circus pygargus*) v širšom okolí Piešťan, pri Kapinciach, pri Zbehoch a prehľad doteraz zistených hniezdných lokalít na západnom Slovensku. — Balneologický spravodajca 39: 283–291.
- KROGULEC J. 1997: *Circus pygargus* Montagu's Harrier. — Pp.: 150–151. In: HAGEMEIJER E. J. M & BLAIR M. J (eds.): The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance. T & A D Poyser, London.
- MATEJOVIČ B. 2007: Výskyt a hniezdenie kane popolavej (*Circus pygargus*) v roku 2007 v Nitrianskej pahorkatine. — Dravce a sovy 3 (2): 17–18.
- MOJŽIŠ M. 2000: Prvé dokázané hniezdenie kane popolavej (*Circus pygargus*) v Lučenskej kotline. — Buteo 11: 157–160.
- MOŠANSKÝ A. 1957: Niekoľko poznámok k avifaune močiarov v okolí Kráľovského Chlmca. — Prírodovedné práce slovenských múzeí 3 (5): 48–51.
- MOŠANSKÝ A. 1974: Dravce (Falconiformes) východného Slovenska II. Orliaky, včeláre, kane, hadiare, kršiaky a sokoly. — Zborník Východoslovenského múzea

- v Košiciach, séria Prírodné vedy **11–14 A**, **13–14 B**: 181–224.
- MOŠANSKÝ A. 1975: Dravce (Falconiformes) východného Slovenska III. Sokoly (dokončenie) a prehľad výskytových údajov a literatúry. — Zborník Východoslovenského múzea v Košiciach, séria AB – Prírodné vedy **15**: 103–167.
- MOŠANSKÝ A. 1978: Avifauna východného Slovenska a katalóg ornitologických zbierok Východoslovenského múzea, I. časť (Non-Passeriformes 1). — Zborník Východoslovenského múzea v Košiciach, séria AB – Prírodné vedy **18**: 63–142.
- NOGA M. 2004a: Hniezdenie kane popolavej (*Circus pygargus*) na severozápadnom Ponitří v rokoch 2001–2003. — Rosalia **17**: 133–136.
- NOGA M. 2004b: Hniezdenie kane popolavej (*Circus pygargus*) na Záhorí v rokoch 1993–2003. — Crex **22**: 30–39.
- NOGA M. 2008: Kaňa popolavá (*Circus pygargus*). Správa za rok 2007. — Dravce a sovy **4** (1): 15.
- SCHENK J. 1930: A hamvas rétihéja (*Circus pygargus* L.) fészkelése Magyarországon. — Aquila **36–37**: 68–72.
- SLÁDEK J. & MOŠANSKÝ A. 1957: Príspevok k výskytu a výžive niektorých zriedkavejších druhov dravých vtákov v posledných rokoch na Slovensku. — Ochrana prírody **12** (4): 110–116.
- ŠPAČEK M. 1963: Vzácnější druhy dravců u nás. — Živa **11**: 104–106.
- ŠŤASTNÝ K., RANDÍK A. & HUDEC K. 1987: Atlas hnízdního rozšíření ptáků v ČSSR 1973/77. — Academia, Praha.
- TRNKA A. & KERN M. 1999: Hniezdenie kane popolavej (*Circus pygargus*) na Trnavskej pahorkatine (juhozápadné Slovensko). — Tichodroma **12**: 41–43.

Došlo: 25. 9. 2008
Prijaté: 14. 10. 2008